

Atinakuna, qhawariykuna ima yachay wasikuna iskay kawsaypi iskay simipi chaninchanapaq¹

1 MAYHINA RURAYNIN: IMAYMANA YACHAY WASI APAYKACHAY

1 QHAWARICHIQ: YACHAY WASIP PURIYNIN

1 LIWPA YACHAY AYPANAN: PEI allin chaninchasqa, allin qhawarichiq

PEIqa allin ch'ila rurasqa qhawakun; llapan chimpaq qhawariymanhina, hatun suyuq yachay wakichinata qhawaripa rurakun; hinallataq, yachay wasipi rurayta sapakutilla thatkichiynata qhawarichin, runa kayninta, yachaykunata, irqikunapa² runayasqata ima. Irqikunapa, wayna sipaskunapa³ ima ch'ila tiyachiyta qunku.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- PEI-EIBqa ayllumanhina kawsayta, qullqi kawsayta, simikunata, pachamamata, hallp'akunata ima qhawan. Hinallataq, yachakuqkuna imayna kasqanta, imakuna munasqanta, qhawallantaq. Chaymantapas, yawar ayllukunapa⁴, ayllukunapa mañakusqankuta, munakusqakuta ima qhawarillantaq.
- PEI-EIBqa yachakuq imayna yachachiynin tukuspa kanan⁵, hatun ñan qhawaripa llapan chimpaq, hatun suyu yachay wakichiy, imayna yachachiy kanan EIBpi, imayna ayllupi kawsay kanqa allin ñawpachiyman purichin, chaykunamanhina qhawaripa rurasqa kasqanta rikuchiwanichik.
- PEI-EIBqa llapan runakunapa yanapayninwan rurasqa kasqa, hinallataq, imayna yachay wasi kasqan, imayna yachaywasi kanqa, imakunata taripayta munan, kawsay chaninkunata ima qhawarichiwanchik; chaykunaqa, yachaykuna taripayta, runa purinanpaq, chaykunaman hina rurasqa kasqa; yachaykuna runa simipi, kastilla simipi, yachakuqkunapa kawsay hunt'saqanta ima qhawarichillawanchiktaq.
- PEI-EIBqa ayllu yachaywasipa rurayninkupi riqsisqa kanku; yachaqkuna, ayllu⁶ umalliikunata ima kay ruraykunapi yanapakunku.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
PEI-EIBqa hatun suyupa imayna kasqanta, imayna ayllu kasqanta, imayna yachay wasi kasqanta qhawarichiwanchik, kamachikuykunamanhina rurasqa kasqanta qhawarichiwanchik.	PEI-EIBqa imayna ayllu ayllumanhina kawsayninta, qullqi kawsayninta, siminkunata, purispa rurasqa kawsayninta, pachamamata; hinallataq imayna yachakuqkuna kasqanta, imayna yawar ayllun kasqanta, imayna ayllun kasqanta ima rikuchiwanichik.	PEI-EIBqa imayna ayllu kawsaynin qhawaykachariy t'aqwirispawan rurasqa rikukun; hinallataq, imayna ayllu ayllumanhina kawsayninta, qullqi kawsaninyta, siminkunata, purispa rurasqa kawsayninta, pachamamata chaykunata qhawaripa rurasqa chaninchan; chaymantapas, yachakuqkuna imayna kasqanta, imakuna munasqanta qhawaripa rurasqa kasqanta rikuchiwanichik; yawar ayllukunap, ayllukunapa

¹ Yachay wasikunapaq EIB llamk'aqkunapaq, iskay kawsay, iskay simi kallpachaypi kaqkunapaq Registro Nacional de Instituciones Educativas EIB nisqapi riqsisqakunapaq.

² Kunanmanta Ñawpaqman, irqi, apaykachakunqa, yachakuq qhari irqipaqpas, yachakuq warmi irqipaqpas.

³ Kunanmanta Ñawpaqman, "wayna sipas", apaykachakunqa yachakuq ninanchikpaq.

⁴ Yawar ayllu, nispa ninchik, taytata, mamata, kuraq wawqikunata, kuraq panakunata, hatun tayta mamakunata; utaq wak yawar ayllu, yachakuqta qhawaqta ima.

⁵ yachakuq imayna yachachiynin tukuspa kananqa, primaria nisqapaq, secundaria nisqapaq yachakuqkunapaqmi apaykachakun.

⁶ "ayllu" simiqa, runa ayllupi tiyaqkunapaqmi apaykachakun. "Yachay wasi ayllu" simikunataqmi, yachay wasipi, llamk'aqkunapaq, yachakuqkunapa ayllunkunapaq ima apaykachakun.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Hatun ñan qhawaripa llapan chimpaqta hatun suyu yachay wakichiyta yachay wasip purinanta qhawachin.</p> <p>Yachay wasiqa imayna kasqan, imayna kananta, imakunata taripayta munan, allin kawsay purichiykunata ima churan; wakin yachachiqkunap, yachakuqkunap, tayta mamakunap, ayllu yachaqkunap yanapayninta ima, maskhaspa qhawachin.</p> <p>Yachay wasi aylluqa imayna PEI-EIB ukhupi rurakusqanta riqsin.</p>	<p>Hatun ñan qhawaripa llapan chimpaqta yachan; hatun suyu yachay wakichiyta yachallantaq; imayna yachay iskay kawsaypi iskay simipi yachayta ima yachan; yachay wasi thatkichiykuna imaynata yachakuqkuna qhawarin, yachakuq imayna yachaynin tukuspa kanan, chaykunaman hina puririchin.</p> <p>Yachachiqkunapa yanapayninwan, yachakuqkunapa yanapayninwan, tayta mamakunapa yanapayninwan, ayllumanta yachaqkunapa yanapayninwan ima rurakun.</p> <p>Imayna yachay wasi kasqan, imayna yachay wasi kanqa, allin kawsay purichiy PEI nisqa wak kaqninkuna ima paykunapura yanapanakunku. Taripaykuna, imayna yachay wasi purinan ima qhawaykachariymanhina kasqa.</p> <p>Yachay wasi aylluqa, yachaqkuna ima PEI-EIBqa imayna kasqanta riqsinku; chaykunata yachay wasi qillqakunapi, yachay wasi rurayninkunapi ima purichinku.</p>	<p>mañakusqankuta, munakusqakuta ima qhawaripa rurasqa qhawakun.</p> <p>Mayninta purinanta, hinalltaq, maykama chayanqa, hatun ñan qhawaripa llapan chimpaqpaq hatun suyu yachay wakichiyta ima qhawaripa yachan. Imayna yachay kanan EIB ukhupi; hinallataq imayna ayllupi kawsay kanqa allin ñawpachiyman pusan; imayna yachay wasi puririn, imayna yachachiynin tukuspa kanan, chaykunata qhawaripa yuyaychan.</p> <p>Yaqa llapa yachachiqkunap rurayninwan ñawpachiyinwan, yachakuqkunap, tayta mamakunap, ayllu yachaqkunap ima qhawariyninkuwan rurasqa kasqa. Hinallataq, yachay atipayman runa simipi kastilla simipi, yachakuqkunapa tukuy sayachiynta ima chaykunata qhawaripa rurasqa kasqa.</p> <p>Imayna yachay wasi kasqan, imayna yachay wasi kanqa, kawsay chaninkuna ima PEI ukhupi kanku; hinalltaq, yachachiy wakichiy, aylluta, hatun aylluta⁷ qhawaripa puriynin rurasqa kasqa, paykunapura yanapanakunku. Taripanakuna, imayna yachay wasi purinan, yachay wasi qhawaykachariyninmanhina kasqa.</p> <p>Yachay wasi aylluqa, ayllu yachaqkuna, ayllu umalliqkuna ima PEI-EIBqa chaninchakunanwan sunquchasqa kanku; hinallataq, kay ruraykunata ayllunku imaymana rurayninkunapi puririchinku.</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: PEI, yachay wasi qhawaykachariy, PAT, wakichinakuna, PEI, yachay wasipa ima ruranakuna ñan, PEI ruraqkuna qillqa chaninchasqa, waqyarikuykuna, llamk'aqkunap hamusqan chaninchaq qillqata, huñnakuykunamanta qillqasqata, aylluman qillqa willakuykunata; PEI ruraqkunapa qillqasqa willakuynta, qillqa kamachikuqkunata, kawsay kikinchasqakunata, kawsay uyarinakunata, kawsay qhawanakunata.</p>		

⁷ May suyuykunapis karqan. Manahina kaptinqa Mama suyupa Yachay qhawariyninta chaninchanan.

2 LIWPA YACHAY AYPANAN: PCI ch'ila ayllu kasqanmahina rurasqa, imayna yachaykuna kanan, chayta qhawarichin

WwYWwan WWYwan chaninchasqa kanku; hatun suyu, huch'uy suyu yachay wakichiyta allinchan; irqikuna, wayna sipaskuna allin yachaynin kasqanta chaninchan; hinallataq, yachakuqkunapa yachay thatkichiyykunata ñawpachispa, yanapaspa purichin.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- PCIqa iskay kawsaypi iskay simipi kaspas, imaynata yachaykunata purichinata qhawachin; hinallataq hatun ñan qhawarispas llapan chimpaqta, hatun suyu yachay wakichiyta, imayna yachay kananta ima, qhawachillantaq; EIBta imayna ayllupi kawsay kanqa, imayna ayllu chaninchasqa puririyinipi chaykunata ima purisqanta qhawarichin.
- PCIqa iskay kawsaypi iskay simipi kaspas, imayna ayllu kasqanta qhawarispas, hatun suyu yachay wakichiyta chaninchan; hinallataq, ayllu kawsaykunata, ayllu yachaykunata, ayllupi imaynata yachachikun, imaynata yachanku ima, chaykunata qhawarispas chaninchan. Chaymantapas, imaynata simikunata yachachikun (runa simi, kastilla simi) yachay wasipi llapan yachaykuna hatun ñan iskay kawsaypi ima chaykunata qhawarichin.
- PCIqa iskay kawsaypi iskay simipi kaspas, yachakuqkunapa hatun atipayninta, llapan yachaykunapi, llapan ñiqikunapi qhawarispas rurakun. Yachakuqkuna imaymana kasqankuta qhawarispas rurakun.
- PCIqa iskay kawsaypi iskay simipi kaspas, imaynata yachaykuna rurakunqa purichikunqa, imaynata yachachiy, yachay ima chaninchakunqa hatun ñan iskay kawsaypi, chaykunata qhawarispas puririchin; hinallataq, llapan yachakuqkuna imayna kaptinpas, mana pitapas saqispa yachaykuna puririchikun.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>PCI-EIBqa imayna yachay kananta EIBpi chaninchan; hatun yachaykuna wakichiy, yachachiy, yachay puririchin.</p> <p>Imayna ayllu kasqa, imayna hatun ayllu kasqa chaykunata qhawarispas yachaykunata purichin.</p> <p>Imaynana yachakuqkuna kasqankuta qhawarispas puriq yachaykunata puririchin.</p> <p>Imayna ayllu kasqanta qhawarispas, kamachikuq qillqakunata qhawarispas yachaykunata puririchin.</p>	<p>PCIqa iskay kawsaypi, iskay simipi, hatun ñan qhawarispas llapan chimpaqta, imayna yachaykuna purinanta chaninchan; hinallataq imayna yachay kanan PEI-EIBqa ukhupi; yachachiyta, yachayta ima puririchispa.</p> <p>Hatun yachaykunata, imayna yachakuqkuna kasqankuta, imakunata paykuna munasqankuta, imayna ayllun kasqanta, ayllu yachaykuna yachaypi chaninchasqata, imaynata runa simita, kastilla simita yachaypi aylluchan huñun ima. Hinallataq, imayna hatun yachaykuna kasqanta, imaynata</p>	<p>PCIqa iskay kawsaypi, iskay simipi, hatun ñan qhawarispas llapan chimpaqta, imayna yachaykuna purinanta chaninchan; hinallataq, imayna yachay kananta EIBqa chaninchan. Hinallataq, imayna ayllupi kawsay kanan, ima taripayta ayllu munasqanta PEI-EIBqa ukhupi qhawarichin; yachachiyta, yachayta, yachay wasipi ruraykunata qhawarispas chaninchan.</p> <p>Hatun yachaykunata, imayna yachakuqkuna kasqankuta, imakunata paykuna munasqankuta, imayna ayllun kasqanta, ayllu yachaykuna yachaypi chaninchasqata, imaynata runa simita, kastilla simita yachaypi aylluchan huñun ima. Hinallataq, imayna hatun yachaykuna kasqanta imaynata purinanku llapan yachaykunapi chaykunata atipanku; chaykunata, yachay wasi imayna kasqanta imakunata taripayta munasqanta qhawarispas chaninchan.</p>

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
	<p>purinanku llapan yachaykunapi chaykunata atipanku.</p> <p>Yachaykuna allin kananta, atipayninta ima qhawarichinku; imaymana runa kawsasqanta, imayma rimasqanta qhawarispá.</p> <p>Yachay chaninchayta imayna qhawarinata, imayna purichinata, yachachiy yachay hatun yachay iskay kawsay ukhupi qhawarichin; hinallataq, yachay yachayyachiykunata, imayna kasqankuta, imayna ayllun kasqanta, qillqa kamachikuqkunata qhawarispá purichin.</p>	<p>Yachakuqkunapa imayna yachaynin sapanka ñiqipi kasqanta chaninchan; hinallataq, yachakuqkunapa imaymana kawsayninta, imakuna taripay munasqanta, kawsay taripayninta qhawarispá chaninchan.</p> <p>Imayna yachay kanapaq puririykunata rimarin; hinalltaq, imaynata purinanta, yachay chaninchayta iskay kawsaypi kasqanta riman.</p> <p>Yachay yachayyachiykunata, yachakuqkunata ima munasqankuta, imayna kasqankuta, imayna ayllun kasqanta, qillqa kamachikuqkunata qhawarispá sumaqta purichin.</p>
<p>Imakunatatáq chaninchanapaqri qhawana: PCI, PEI, qillqasqa qhawaykachariy, PCI huñunakusqa chaninchasqa qillqasqa, huñunakuykunamanta qillqasqakuna, huñunakuypi llamk'asqaki qillqasqa, yachay wasimanta kamachikuq qillqasqakuna, PCI lamk'asqanku willakuykuna, kawsay kikinchasqakuna, kawsay uyarinakuna, kawsay qhawanakuna.</p>		

3 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yachay wasi malliq allin apaykachaq

Umalliqkuna yachay wasinta allinta rimarinakuspa apaykachanku; yachaykuna ch'ila kananpaq chaninta qhawarinku; irqikunapa, wayna sipaskunapa yachaniykuna allin ñawpachasqa kananpaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay wasi umalliq ch'uyanchaspa, rimanakuspa llamk'an; hinalltaq, yachay wasi aylluta taripaykuna chayanapaq sunquchan.
- Yachay wasi umalliq yachaykunata rimanakuspa apaykachan; imakunata sapanka yachay wasi ayllu rurananta riqsischispa; kallpachakuspa yachaykunatapuni qhawarispaspa; yachakuqkunapa kawsayninku hunt'asqa kananpaq; yachay wasi aylluwan rimarinakuspa; yachaqkunawan, wak ayllu runawan rimarinakuspa ima.
- Yachay wasi ayllu rurayninkunata allinta apaykachan, yachakuykuna allinta taripasqa kananpaq, runa simipi, kastilla simipi ima yachaykuna kawsay hunt'asqaman chayanankukama.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Umalliqqa yachay wasi aylluta sumaqta llamk'anankupaq sunquchan.</p> <p>Yachay wasipi sapanka runakunapa ima rurananta riqschin.</p> <p>Umalliqqa yachachiqkuna ima, ima ruranankuta kamachikuq qillqa nisqanmanhina yachanku; yachaykuna allin ch'ila kananpaq.</p>	<p>Umalliq ruraynikunata yanapachikun. Yachay wasi ayllu sumaq llamk'anankupaq sunquchan.</p> <p>Imakunata yachay wasipi, ruranakunata qhawarin; yachay wasi aylluq yanapayninwan, hatun ñan iskay kawsay ukhupi.</p> <p>Umalliq, yachachiqkuna ima, ima EIB yachay wasipi ruranankunata chaninchanku; yachakuykuna ch'ila kananpaq.</p>	<p>Umalliq, yachay ruraykunata, yachay wasi puriyinpi yanapachikun; yachay wasi aylluta sunquchakuspa rimarinakuspa llamk'achin; yachay wasi atipaykuna taripanapaq.</p> <p>Ima ruraykuna yachay wasipi kasqanta, yachay wasi aylluwan, yachaqkunawan, ayllu runaq yanapayninwan apaykachan. Ichaqa, imapis kaptinqa ruraykunata tikrakunanta qhawarin; hatun ñan iskay kawsay ukhupi.</p> <p>Yachay wasi ayllu EIB ruranankunata apaykachan, qhawariy allin ch'ila yachaykuna taripanapaq; runa simipi, kastilla simipi ima; imakunas ayllu munasqanmanhina yachakuykuna ch'ila kananpaq; yachay thatkichiyykuna k'anchayninta EIB qhawarispaspa.</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: PAT, yachay wasi imayna purisqan, yachay wasi kamachikuq qillqa; yachay wasipi ima huñukuna kan, imakunata rurananku, qillqasqa; llamk'aqkunapa hamusqan chaninchaq qillqa; huñunakusqa qillqa; llamk'asqamanta qillqa willakuykuna; llamk'ay wakichuykuna; kawsay kikinchasqakuna, kawsay uyarinakuna, kawsay qhawanakuna.</p>		

1 MAYHINA RURAYNIN: IMAYNA YACHAY WASI APAYKACHAY

2 QHAWARICHIQ: WILLAKUYKUNA APAYKACHAY YACHAYKUNA CH'ILA KANANPAQ

4 LIWPA YACHAY AYPANAN: Willakuykuna kamachiy puririchinapaq

Yachay wasi willakuykunata apaykachan, imayna kasqanmanta, imayna purisqanmanta, imayna chaninchakusqanmanta ima; allin ñawpachiypi qhawarikunanapaq; yachay wasipa yachaykuna, taripaykuna hunt'asqa kananpaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay wasi imaymana ayllu runapa yanapayninwan, yanapaq willakuykunata, mana yanapaq willakuykunata ima huqarin hamut'anapaq; yachaykuna ch'ila kananpaq.
- Yachay wasi ayllupa yanapayninwan willakuykunata, yuyaychaspas huqarin; mayqhin willakuykunas ukhumanta utaq hawamanta hamuspa, yachakuqkunapa yachayninkuna allin puririsqa kananpaq; paykunapa munasqakuna taripanapaq, kawsay hunt'asqanman chayanankupaq.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasi, ima yachaykunas PCIpi, EIBpi ima kasqanta huqarin; hinallataq ima willakuykunas paykunapura kallpachanakunku, imakunatas yachay wasi taripayta munan, chaytapas huqarillantaq.</p> <p>Willakuykunata qhawarispa; yachaykuna hunt'asqa kananpaq ruraykunata puririchin.</p>	<p>Yachay wasi ayllunwan willakuykunata puririchinapaq huqarin; ima yachaykuna PCIpi EIBpi ima kasqankuta huqarin; chaymantapas mayqhinkunas yachay wasi taripananwan hap'inakun chayta chaninchan.</p> <p>Ima ruranakunas hunt'asqa kananpaq, yachay wasi taripanakuna haypanapaq, chaykunata puririchin; ukhu willakuykunata yuyaychaspas, chayta qhawarispa ima puririchillantaq.</p>	<p>Yachay wasi ayllunwan chiqaq hunt'asqa willakuykunata puririchinapaq huqarin; ima yachaykuna PCIpi EIBpi ima kasqankuta huqarin; chaymantapas imakunas yanapan, imakunas hark'an yachay wasi taripana aypanapaq.</p> <p>Yachay wasi ayllu runakunawan hunt'asqa kananpaq ruraykunata puririchin. Kaykuna chaninchayninta taripanakuna aypanapaq purichin; yachakuqkunapa kawsay hunt'asqanta maskhan; ukhu, hawa willakuykunata qhawarispa yuyaychan.</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Perú suyu yupay willakuykuna, mama suyupa, hatun suyukunapa; huch'uy suyukunapa chaninchasqamanta willakuykuna, huñunakusqa qillqa; willakuykuna yachachiq llamk'aynin qhaqasqamanta wakichiy qillqasqakuna; llamk'aqkunapa huñukusqan qillqasqa; huñukusqamanta qillqasqa; imakunawan imaymana willakuykuna huqarikusqan qillqasqa.</p>		

1 MAYHINA RURAYNIN: IMAYNA YACHAY WASI APAYKACHAY

3 QHAWARICHIQ: WILLAKUYKUNA APAYKACHAY YACHAYKUNA CH'ILA KANANPAQ

5 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yachay wasipi allin kawsakuy

Yachay wasipiqqa yachanakuspa kawsay tarikun. Chaytaqmi, yachay wasi ayllu munay kawsakusqanta, taripananta ima kallpachan; hinallataq, irqikunapas, wayna sipaskunapas mana ima awqanakuy kawsakuyinpi mana sarunchasqa ruraykuna kasqan qhawarikun.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay wasiqa llapan runawan rimarinakuyta purichin; yachay wasi ayllupaq sumaq kawsayninkuta qhawachin. Sumaq kawsakuy yachay wasi taripanakuna aypanapaq yanapan.
- Yachay wasiqa, awqanakuy, qhawanakuypas, maqanakuypas mana kananpaq imaymana ruraykunata chaninchan. Imayna yachay EIB ukhupi kasqanta qhawarispas, kawsay chaninchayta qhawarispas; hinallataq, ayllu kamachikuqkunata qhawarispas; llapan ayllu runapa puriyinwan ima yanapakusqanta rikuchin.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasip ayllun, paykunapura rimanakunanpaq, imaymana ruranankupaq, sumaqlla qhawarikunankupaq ima chaninchan.</p> <p>Yachay wasipiqqa ima maqanakuy, awqanakuy yachakuqkunapurapi kanman chayqa, imaymana ruraykunata, chay mana allin kawsay mana kananpaq puririchin.</p>	<p>Yachay wasipa ayllun paykuna pura sunquchakunanpaq, runakuna imakunatapas rurananpaq, rimanakunankupaq ima chaninchan.</p> <p>Imaymana allin yachay llamk'aykunata EIB ukhupi kasqanta rikuchin.</p> <p>Kamachikuykunata mana awqanakuy, maqanakuy kananpaq chaninchan; hinallataq, mana millay qhawanakuy yachakuqkunapurapi kananpaq qhawarillantaq.</p>	<p>Yachay wasi imaymana ruraykunata sunquchanakuy kananpaq, ruraykuna sayarichiy kanapaq, kawsaykuna rimarikuy kananpaq, allin qhawarinakuy kananpaq imaymana ruraykunata chaninchan. Yachay wasipi allin kawsakuy kaspa atipaykunata taripakun.</p> <p>Imaymana allin yachay llamk'aykunata tarispa, willaspa ch'iqichin; pikunas chay yachay kawsaykunata ruran, paykunata kallpachan.</p> <p>Kamachikuqkuna yachay wasipi allin kawsanapaq kasqanta qhawarispas chaninchan; awqanakuy, qhawanakuy yachakuqkunapi kaptin chaninchanapaq; imayna yachay kanan EIBpi, chaykunata yuyaychaspas qhawarispas ima; hinallataq ayllu kamachikuykunata, ayllu runapa yanapayninwan chaninchallanataq.</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Yachay wasipi kamachikuykuna, PAT, ruraykuna wakichiy; Imayna ruranakuna qillqasqa; kawsay yanapay qillqasqa, allin yachachiykuna qillqa chaninchasqa; llamk'aqkunapa hamusqan chaninchaq qillqa, huñunakuykunamanta qillqasqa, qillqa kamachikuqkun, aylluman qillqa willakuykuna imakuna yachay wasipi kasqanmanta.</p>		

2 MAYHINA RURAYNIN: KAWSAY HUNT'ASQA

4 QHAWARICHIQ: YACHAY THATKICHIYKUNA

6 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yachachiqa llamk'aynin ñawpachiynin

Yachay wasi, yachachiqkunapaq, yachayninkunata kallpachan; musuq yachaykunawan, allin yachachiykunawan, chaninchaspa qun; chay llamk'anakunawan hatun yachaykunata yanapananpaq; allin ñawpachiyta taripanapaq; chaykunawan, yachakuqkuna yachaykuna taripanapaq; hinallataq, irqikuna, wayna sipaskuna yachayninku hunt'asqaman chayanapaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay wasi qhawaykachariyta ruran; yachachiqkuna llamk'ayninpi imakunapis kallpachasqa kachkanku, imakunatas munachkanku, yachaykunata ima puririchinapaq. Kawsaypura rimanakuyipi yachaykuna runa simipi, kastilla simipi imaymana yachakuqkuna kasqanmanhina chaninchanakunapaq; hinallataq, yachachiy qhawarisqamanta yachay wasi ukhupi rurakusqanta chaninchana; hinallataq imakunatas yachay chaninchaypi yachaykuna puririchinapaq.
- Yachay wasi yachachiqkunapa llamk'ayninta kallpachan; paykuna imayna llamk'asqakuta qhawarispas; ayllu yachaykunata qhawarispas; imaynata yachaykunata EIB ukhupi puririchikun, imaynata yachay wasi iskay ñiqiyuq, kimsa ñiqiyuq huk yachachiqllayuy⁸ runa simita, kastilla simita yachachikun; chaykunata yachachiqkuna allin llamk'anapaq qhawarin.
- Yachay wasi yachachiqkunata llamk'ayninta qhawarin, llamk'ayninpi puriysin; iskay kawsaypi iskay simipi yachaykuna apaykachakusqanta qhawan; yachakuqkunapa hatun yachayman chayanankupaq, yachayninku allin ñawpachiyman chayanapaq.
- Yachay wasi allin yachay kawsaykunata chaninchan, yanapan ima; chaykuna riqsisqa kananpaq; hinallataq, yachachiqkuna huñupi yanapanakuspa wak yachachiqkuna wak yachay wasikunamanta riqsinakuspa paykunapura kallpachakunankupaq yanapan.
- Yachay wasi yachachiqkunawan musuq allin yachaykunata chaninchan, yanapan ima; iskay kawsaypi iskay simipi yachaykuna apaykachakusqanta qhawarispas.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
Yachay wasi yachachiqkunapa llamk'ayninku kallpachakunapaq yuyaykunata huqarin. Yachay wasi, yachachiqkunapa llamk'aynin kallpachakunapaq huñupi llamk'aykunata wakirichin; aswan allin yachachiynin kallpachakunapaq.	Yachay wasi qhawaykachariyta ruran; yachachiqkunapa imakunatas llamk'ayninpi allinchana, chayta qhawarispas; chaypaqtaqmi, yachachiqa llamk'aynin willakuyta ⁹ qhawaspa chaninchaspa; hinallataq, yachakuqkunapa yachayninku chaninchasqata ima qhawarispas.	Yachachiqkunapa llamk'aynin kallpachakunapaq huñupi llamk'aykunata purichin; imaymana yachaykunata rimarichispas; simikuna yachachiyta qhawarispas; imaynata EIB ukhupi yachachikusqanta qhawarispas. Imaynata pisi yachakuqniyuq yachay wasikunapi llamk'akun, chayta ima qhawarispas. Imaynata yachay wasi aylluwan rimanakun; ichaqa, llapan nisqanchik, yachay wasi qhawaykachariyta qhawarispas chaninchakunan.

⁸ Yachay wasikunapa iskay ñiqiyuq, kimsa ñiqiyuq huk yachachiqllayuy.

⁹ Especialista nisqa yachachiqa llamk'aynin qhawasqanta, yachay wasikuna umalliqñin irqikunata yachahin; manataq, pay yachachiqkunata qhawaspa yanapayta atinchi.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachachiqkunapa llamk'asqanta qhawarin, puriysin ima; yachachiy, yachay ima, qillqa kamachiqta qhawarispas llamk'aynin purinanpaq.</p> <p>Yachachiqkuna llamk'ay huñupi llamk'anapaq ruraykunata qhawarispas purichin.</p> <p>Yachachiqkunapa llamk'ayninpi pisi pisimanta iskay kawsaypi, iskay simipi yachachiyinta chaninchan.</p>	<p>Yachay wasi yachachiqkunapa huñu llamk'aykunata wakichin; yachachiyinku aswan allin kananpaq, yachay wasi qhawaykachariyta qhawarispas.</p> <p>Yachachiqkunata puriysin, llamk'asqanta qhawarin ima; iskay kawsaypi, iskay simipi llamk'asqanta qhawarillantaq. Yachakuqkunapa yachaykuna kallpachakusqanta taripanakuna aypanapaq, chaykunata qhawarin.</p> <p>Yachachiqkuna huñupi yanapanakuspa llamk'aykunata wakichinku; yachachiqkuna paykunapura imayna llamk'asqankuta; allin llamk'aykuna rurasqankuta EIBpi ukhupi riqsichinakunku.</p> <p>Yachachiqkunapa imayna llamk'asqankuta sapa kutilla kallpachakuspa ch'ila kanku; musuq imayna llamk'aykunta EIBta qhawarispapuni chaninchanku.</p>	<p>Yachachiyta, yachayta ima puriysin, yachachiqkunapa llamk'asqanta qhawarin; iskay kawsaypi, iskay simipi qhawariy ukhumanta chaninchan. Llamk'ay kutipay yuyay kallpachasqakunata, imakunatas aswanta kallpachana ima; chaykunata qhawarispas rurakun; yachakuqkuna yachaynin allinta tukunanpaq.</p> <p>Yachay wasispi yanapanakuspa llamk'anapaq imaymana musuq ruraykunata; EIB ruraykunata ima chaninchan. Llamk'aykuna riqsinachikuyta; musuq allin llamk'aykunata ima EIB ukhupi rurakusqanta riqsinchukunapaq wakichin; yachay wasi yachachiqkunawan utaq yachay wasi yachachiqkunawan ima.</p> <p>Yachachiqkunapa imayna llamk'asqa imatas yachay wasi munan chaymanhina purichikun; yachakuqkunapaq ima munasqanta qhawaspa rurakun.</p> <p>Yachachiqkunapa llamk'asqan sapa kutilla kallpachakun; musuq llamk'aykunata chaninchaspa; imakunawan yachakuqkuna yachanku, ayllu yachaykunata qhawarispas ima; iskay kawsaypi, iskay simipi yachaykunata qhawarispapuni, yachay chaninchaykunata qhawarispas; chaykunatataq yachay wasi riqsin.</p>
<p>Imakunatatataq chaninchanapaqri qhawana: PCI, watapi llamk'anapaq yachay wakichiy, killapi yachachiy llamk'ana, p'unchawpi yachachiy llamk'ana, yachay wasi ukhu qhawaykachariy; imayna simikuna ayllupi, irqikunapi qhawaykachariy; wakichiy, imawan yachachiqkunata qhawarikun puriysikun ima; yachachiqkunapa huñukusqan qillqasqa.</p>		

7 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yachay llamk'ana wakichiy¹⁰ chaninchasqa

Watapi llamk'ananpaq wakichiy PCIta qhawarispa llamk'akun; ima yachay ruraraykunata qhawarichin; irqikuna wayna sipakunapa yachayninku puririnanpaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay llamk'ana wakichiy hatun yachaykunata, yachay wasi yuyay wakichiywan, iskay kawsaypi, iskay simipi, sapanya yachaypi niqipi ima huñuspa tinkuchin.
- Yachay llamk'ana wakichiy hatun yachaykunawan tinkuchisqa kanku; hinallataq, imaymana yachachiykuna; simikuna apaykachay; imawan yachachinakuna, yachay chanichayta ima tinkuchin; chaykunata, hatun ñan iskay kawsaypita iskay simi ukhumanta tinkuchin.
- Yachay llamk'ana wakichiy, imaynata yachachinakun, imaynata yachakun, chaykunata hawarin; PCIwan EIBwan ima chaninchasqa kallantaq; chaykunaqa, hatun ñan qhawarispa llapan chimpaq ukhupi; imaynata EIB ukhupi yachachikunata ima qhawarispa chaninchakun.
- Yachay llamk'ana wakichiy, ima kawsaykuna, simikuna ayllupi kasqanta qhawarin. Yachakuqkunapa ima simikunta rimasqanta qhawarin; yachakuqkunapa imakuna munasqanta qhawarillantaq; hinallataq, ima ruraykunatas chaninchana ima sasachaykuna yanapanapaq qhawallantaq.
- Watapi yachay llamk'ana, killapi yachay llamk'ana, p'unchawpi yachay llamk'ana ima, paykunpura tinkunakunku; hinallataq, paykuna yachachiypaq yachaypa purinanta hatun ñan iskay kawsaypi iskay simipi ukhumanta wakichinku.
- Yachay llamk'ana wakichiy yachay chaninchayta qhawarispa mat'ipakun; hinallataq, hatun yachaykunata purisqanta qhawarispa ima mat'ipan, yachakuqkunapa kawsay hunt'asqanta maskhaspa ukhupi.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
Yachay llamk'ana wakichiy PCI manta, EIB manta ima hatun yachaykunata, sapanka ñiqipi, sapanka yachaykunapi ima akllan.	Yachay llamk'ana wakichiy hatun yachaykuna ruraynintin PCI manta, EIB manta sapanka ñiqipaq sapanaka yachaypaq apaykachaspa chaninchan.	Yachay llamk'ana wakichiy, hatun yachaykunata liwpa yachay aypanankunwan chaninchaspa mat'in; hinallataq, yachakuqkunapa rurankunata, maypiña ruraynin PCIpa EIBpa ima; llapan ñiqikunata yachaykunata ima huñun.
Yachay llamk'ana wakichiy sapanka ñiqimanta, sapanka yachaymanta, imayna yachakuqkuna rimasqanmanhina chaninchayninpi kutichin.	Yachay llamk'ana wakichiy imayna yachay purinanta qhawachin; hinallataq, imaynata yachaykuna kasqanta EIBpi purichispa yanapan; killapi yachay llamk'ana PCIta, EIBta qhawarispa chaninchakullantaq.	Yachay llamk'ana wakichiy imaynata yachachiy purichinanta chaninchan; chaytaq imayna hatun ñan iskay kawsaypi kanan, imayna yachay EIB ukhupi kananta yanapan. Killapi yachay llamk'anapi, p'unchawpi yachay llamk'anapi ima PCIwan EIBwan ima chaninchasqa kasqanta purichinanta chaninchan.
Watapi yachay llamk'ay, killapi yachay llamk'ay, p'unchawpi yachay llamk'ay hatun yachaykuna ruraynintinkunata, imayna yachachiy yachay purinanta,	Yachay llamk'ana wakichiy sapanka ñiqipa, yachaypa ima, yachakuqkunapa	Yachay llamk'ana wakichiy sapanka ñiqipa, yachaypa ima, yachakuqkunapa imayna kawsayninku (ayllupi watapi kawsaykuna, ayllu sasachaykuna, wakkuna ima), imayna ayllunpi

¹⁰ Watapi yachay llamk'ana, killapi yachay llamk'ana, p'unchawpi yachay llamk'ana, chaykunatan kayqa qhawarichin.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>yachaykuna chaninchayta ima wakichispa qhawachin.</p>	<p>imayna kawsayninku, imayna rimayninku, imakunata munanku, chaykunaman kasqanmahina chaninchakun. Hinallataq, yachakuqkunapaq imapas kallpachanapaq, yanapanapaq ima ruraykunata qhawachin.</p> <p>Watapi yachay llamk'ay, killapi yachay llamk'aykuna, p'unchawpi yachay llamk'aykuna, hatun yachaykuna ruraynintinta, imayna yachachiy yachay purinanta, yachaykuna chaninchayta imayna ñiqi ñiqimanta purinanta wakichispa qhawachin.</p> <p>Killapi yachay llamk'aykuna imaynata yachakuqkuna pisimanta yachaynin atipasqanmanhina mat'ipakun.</p>	<p>rimaykuna, imayna paykunapa rimayninku, chaykunata chaninchan apaykachananapaq. Hinallataq, yachakuqkunapa, imakunata munanku, yachay wasi ukhu qhawaykachariyta kasqanmahina chaninchakun. Hinallataq, yachakuqkunapaq ima yachaykunas allinchana, chanichana, chaykunata qhawarichillantaq.</p> <p>Watapi yachay llamk'ay, killapi yachay llamk'aykuna, p'unchawpi yachay llamk'aykuna, yachaykuna imayna ñiqi ñiqimanta purinanta wakichispa qhawachiwanchik; hinallataq, hatun yachaykuna ruraynintinta; imayna yachachiy yachay purinanta; yachaykuna chaninchayta, simikuna apayakachayta, imakunawan yachachinakunata, pachata ima wakichispa qhawachiwanchik; chaykunaqa, imayna yachaykuna EIB ukhupi kanan, hinallataq, yachakuqkunapa yachayninkuna, tukuy sayachiynin ima aypanapaq.</p> <p>Killapi yachay llamk'aykuna, p'unchawpi yachay llamk'aykuna; yachakuqkunamanta yuyaychay, imayna yachayninku ñiqi ñiqimanta purinanta mat'isqanta qhawachin.</p>
<p>Imakunatatataq chaninchanapaqri qhawana: PCI, watapi llamk'anapaq yachay wakichiy, killapi yachachiy llamk'ana, p'unchawpi yachachiy llamk'ana, yachay wasi ukhu qhawaykachariy; imayna simikuna ayllupi, irqikunapi qhawaykachariy; wakichiy, imawan yachachiqkunata qhawarikun puriysikun ima; yachachiqkunapa huñukusqan qillqasqa</p>		

8 LIWPA YACHAY AYPANAN: Imaynata yachaykunata purichina

Yachay wasi imayna yachaykuna purisqanta, watapi llamk'ananpaq wakichiy kasqanmanhina apaykachan; yachay wasi ukhupi sumaq kawsay kananpaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Imayna yachaykuna purinan, hatun yachaykunawan apaykachakunku; hinallataq, yachakuqkunapa munasqankumanhina, watapi llamk'ananpaq wakichiyta qhawarispá; hinallataq puriyinpi ima kallpachana kanmanpas, chaymahina mat'ipakun.
- Imayna yachaykuna purinan, iskay kawsayp, iskay simipi chaninchasqa; yachay wasi ukhupi sumaq kawsayta apaykachan; hinallataq, ayllupi kitikunata yachanapaq qhawachin.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Imayna yachaykuna purinan EIB ukhupi hatun yachaykunawan hap'inchasqa ch'ila kanku; chaypaqtaq ayllupa imaymana kawsayninkuna kasqanwan yachaykunata llamk'akun.</p> <p>Imayna yachaykuna purinan EIB ukhupi sumaq kawsakuyta chaninchan.</p>	<p>Imayna yachaykuna purinan EIB ukhupi hatun yachaykunawan hap'inchasqa ch'ila kasqanta qhawan; yachakuqkunapa ima munasqankumanhina chaninchasqa kanku. Imayna ayllupi kawsay kasqanmanhina, yachaykunata, imawan yachachinakunata ima chaninchaspa chaykunata qhawarispá llamk'anku.</p> <p>Imayna yachaykuna purinan EIB ukhupi sumaq kawsakuyta yachay wasi ukhupi puririchinku; chaytan ayllupi riqsikun; yachakuqkunapa yachaynin allin kananpaq.</p>	<p>Imayna yachaykuna purinan EIB ukhupi hatun yachaykuna imayna kasqanwan chaninchakun. Imayna yachay kananta, imayna hatun ñan qhawarispá llapan chimpaqta qhawarispá; imayna yachay kanan EIB ukhupi kasqanta qhawarispá chaninchakun; yachakuqkunapa munasqankuta, yachasqankuta, imaymanamanta yachasqankuta ima chaninchanku. Hinallataq imaymana yachachiykunata, imakunawan yachachinakunata, kitikunata, ayllumanta qhawarispá chaninchanku.</p> <p>Imakunapas kasqanmanhina q'iwikun, mat'ikun ima. Hatun yachaykuna, yachachiy puririchiyipi allin chaninchaspa llamka'napaq.</p> <p>Imayna yachaykuna purinan EIB ukhupi, yachakuqkuna, paykunapura sumaq kawsayta chaninchaspa purichinku; hinallataq, yachayninku allin chaninchasqa paykunapa llamk'ayninwan purichispa kananpaq.</p> <p>Yachay wasiu khupi allin kawsay chaninchakun; chaytataq aylluman riqsichikun; yachakuqkuna sumaqta kawsaynin kananpaq, sumaq qhawarinakuynin kananpaq, allin yachaynin kananpaq ima.</p>

Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Watapi llamk'anapaq yachay wakichiy, killapi yachachiy llamk'ana, p'unchawpi yachachiy llamk'ana, imakunawan yachachiqa llamk'ayninta qhawakun, allin kawsakuy qillqa, imaynata yachachikuna EIBpi ukhupi qillqasqa, imakuna yachay wasipi qhawasqa qillqay, kawsay kikinchasqakuna, kawsay uyarinakuna, kawsay qhawana.

9 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yachaqkunapa rurayninkuna qhawariy chaninchay ima

Yachay wasi yachakuqkunapa rurayninkunata qhawarin, hatun yachaykuna, yachanankuna ima thatkichiyykunapi llapanku llamk'anankupaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA.

- Yachay wasikuna, imayna runa siminta, kastilla simita yachakuqkunapa rurayninkuna sapakuti chaninchanapaq qhawarinapaq qhawarin, ima yachanankunata apaykachaspa hatun ñan iskay kawsaypi iskay simipi llamk'ayta qhawarispaspa.
- Yachay wasi imayna ruraykunata yachay kamanakuna chaninchanapaq qhawarin, yachakuqkunapaq yachayninkuta qhawarispaspa chaninchakunanapaq ima.
- Yachay wasi yachay tupuykuna rurayta tupachin, yachasqankumanhina, sasachaykunata, munasqankuta ima, yachachiq llamk'asqanta qhawarispaspa; yachakuqkunawan llamk'ayninpa kasqanmanhina llamk'anapaq.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasi imayna yachaykuna tupukunanta wakichin, yachakuqkunap yachay atipasqanku qhawarinapaq.</p> <p>Yachakuqkunaman hatun yachaykuna yachasqankumanta willarin, hinallataq yachayninku tupuymantapas.</p> <p>Yachakuqkunata chaninchasqamanta llusqisqanta, chaymanhina yanapan.</p>	<p>Yachay wasiqa mama taytakunawan, irqikunawan wayna sipaskunawan rimanakuyta q'imirin, mana pipas saruchasqa kananpaq, chaymanhina ima munasqankupas, yachayninkupas, tukuy imaymana mañakuyninkupas hunt'achisqa kananta qhawarispaspa; kawsayninkuta, yachayninkuta qhawarispaspa yachaykuna mast'arikunanpaq.</p> <p>Tayta mamakuna rimanakuy huñunakuykunaman rinku, chaypin yachamunku imaynatas yachaqa wawankuq yachaynin puririsqanmanta, chaymanhina yanapakuykunapaq kananpaq, yachayninkuna mat'ipanapaq.</p> <p>Tayta manakuna yachayninkuwan, llamk'ayninkuwan yachay wasipi yanapakunkuyachaqaqkunapaq yachayninku chaninchasqa kananpaq.</p>	<p>Yachay wasiqa tayta mamakunawan rimanakuy huñunakuykunata ruwan, yachaqa wawankupa yachaykuna atipasqanta qhawarispaspa yachay atipanankuta apaykachaspa imayna ruraykunata haywarispaspa runa simipi, kastilla simi ima, yachakuqkunapa yachayninku imakunatas yachachkanku iskay kawsay hatun ñanpi, iskay simipi ukhupi kawsaspa.</p> <p>Tayta mamakuna, yachaqaqkuna, yachachiqkuna yachaykunamanta rimanankupaq sapakutillan huñunakunku, chaykunataqa ruwanku yachaqaqkunapaq yachaynin hunt'asqa kanankta qhawarispaspa, yachaykuna llamk'asqakumanta willarikuspa, yanapakuy rimaykunata uyarispaspa chaymanhina yachakuqkuna imayna yachayninkuna sayarichiyta hap'inankupaq; ñawpaqman puriyininkuta, sasachayninkuta qhawarispaspa; allin ruraykunawan kallpachakunapaq.</p>

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
		Iskay yachaypi, iskay kawsaypi yachaykuna imakuna ruraypi, imayna ruwaypi, imayna qatipaypi ima puririnku; yachachiqa rurasqanta chaninchasqamanhina; yachaqkunaq yachayninku ancha allin kananpaq, chaymanhina yachayninkuwan yanapakunankupaq.
Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Rurana qillqa, yachachiykuna yanapariymanta, qatipaymanta ima qillqa, Wakichiy, tayta mamakunamanta yachaykuna t'aqwirisqa, yachachiqa llamk'ayninmanta willakuy, chaninchasqa rapikuna, yachay wakichiy, munakuywan rurasqamanta willakuy, chaninchay llusqisqa, chaninchasqa qillqa.		

2 MAYHINA RURAYNIN: KAWSAY HUNT'ASQA

5 QHAWARICHIQ: YAWAR AYLLUWAN, AYLLUWAN HUÑUPI LLAMK'AY

10 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yawar aylluwan huñupi llam'kay.

Yachay wasi yawar ayllukunawan huñupi wakichispa llamk'an; yachakuqkunapa yachayninku aswan alin kananpaq, irqikuna wayna sipaskuna kawsay hunt'asqa ch'ila kananpaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA.

- Yachay wasi yawar ayllukunawan kуска, yachakuqkunapa imayna qasqanta, munasqankuta ima qhawarinku; imaynata yachachina, imaynata ruranakunata allinta puririchinapaq.
- Yachay wasi, imayna ruranakunata, yawar ayllukunawan, yachakuqkuna yachaqayninta hap'iqanankupaq qhawarinankupaq chaninchan; imayna yachaywasipi llamk'arikunan sapankanku ruranankumanhina.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yawar ayllu ima willkuytapas qun; yachakuqkunapa, yachasqankunamanta, munasqankumanta; chaykunamanhina; aswan allinta yachay ruraykunata chaninchanapaq.</p> <p>Yawar ayllukuna maynillampi huñunakuykunapi wawankupa yachay chaninsqankuta chaskinku; paykuna, yachachiqkunamanta tapukuy kutichiykunata, qhawariykunata chaskinku.</p>	<p>Yachay wasi yawar ayllukunawan iskay kawsaypi rimanakuyta munachin, yachakuqkunapa imayna kayninku, ima munasqanku riqsirinapaq; imayna ruraykunawan yachachina yachaqay ima kasqanmanhina ruranankupaq.</p> <p>Yawar ayllukuna maynillampi iskay kawsaypi hamut'aypi ruraysikunku; yachaqaykuna ñawpaqman puririyinpi yachakuqkunapa kawsay hunt'asqata qhawarispas, imayna ruranakunata kasqanmanhina chaskirispas yachachinapi yachaqaypi ima kуска puririnkupaq.</p> <p>Yawar ayllukuna yachayninkunawan, kawsayninkunawan ima allin yachay wasi purinanpaq chaninchanku.</p>	<p>Yacha wasi yawar ayllukunawan yuyaychakunku, yachakuqkunapa imayna kasqankuta, yachayninkuna, rurayninkuta, munasqankuta riqsirinku; yachachina, yachaqay ima imayna ruranapaq allin yachaykuna, yachakuqkuna, mama simin, kawsayninta qhawarispas ima,</p> <p>Yawar ayllukuna yachay wasi aylluwan sapakutilla iskay kawsaypi llamk'ariymanta hamut'anku; yachaykuna purisqa qhawarinapaq; yachakuqkunapa kawsay hunt'asqanta maskhaspa; yachakuqkuna atipanankupaq, qawarichiykunata sapakutilla haywarispa, chaskirispas kуска puririspas tahtkichiykunata sunquchakuspa.</p> <p>Wakichinapi, ruraypi, qatipaypi ima ruraysikunku iskay kawsaypi, iskay simipi yachachina</p>

		yachaqay ima thatkichiykunapi, yachay wasipi ruraykuna yachaqkuna yachay hunt'asqa kanankupaq ima, yachayniyuq yachayninkuta ima haywarispa.
Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Watantin llamk'anapaq wakichiy ayllu masakunapa willasqan rapikuna huñukuykunapi kasqanku rapikuna, tayata mamakunawan llamk'aqamanta rapikuna, yuyasqakuna qillqasqa, uyarinapaq, qhawanapaq kaqkuna waqkunapiwan		

11 LIWPA YACHAY AYPANAN: Aylluwan kuska llamk'ay

Yachay wasi aylluwan kuska llamk'anapaq imaymana ruranakunata purichin; wawakuna kawsaynin, yachayninku allin kananpaq; irqikunapa, wayna sipaskunapa, kawsay hunt'asqanku ima puririnanpaq; ayllupa allin puririnanpaq ima.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA.

- Yachay wasi, yachaqkunawan, ayllu umalliqkunawan wak umalliqkunawan ima rimarikuy iskay kawsaypi rurakusqanta rimanakunku; yachakuqkunapa allin kawsakuyninku allin kananpaq.
- Yachay wasi aylluwan kuska ruraykunata purichinku; runakunapa yuyayninta, llamk'ayninta, Pachamamapa kaqninkunata qhawarispá; yachakuqkunapa yachaynin kallpachakunanpaq; kawsay hunt'asqa ukhupi; ayllupa watapi kawsayninta qhawaspá.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasi yachaqkunawan, ayllu umalliqkunawan rimanakunku; ayllupaq yuyay wakichiykuna ruranapaq; yachakuqkunapa llamk'ayninwan, allin kawsay tarinankupaq.</p> <p>Ayllupi kaqkuna mañakusqanmanhina, yachay wasi aylluwan ima ruraykunata qhawarin; yachaqaqykuna kawsay hunt'asqa kananpaq.</p>	<p>Yachay wasi yachaqkunawan, ayllu umalliqkunawan ima tinkunakuspa ayllu, yuyay wakichiykunata yachaqaq taripanapaq puririchinku; yachakuqkunapa ruraysikuyninwan, hatun yachaykuna kallpachanapaq allin kawsay taripanankupaq.</p> <p>Ruraykunata ayllupi huñusqakunaman rimanakun; wasikuna, ruranakuna; yachaykuna apaykachakunanpaq; yachakuqkunapa yachayninku kallpachasqa kananpaq; ayllupa watapi kawsayninta qhawarispá; kawsay hunt'asqa taripanapaq ukhupi.</p>	<p>Yachay wasi, yachaqkunawan, ayllu umalliqkunawan ima tinkunakuspa ayllu, yuyay wakichiykunata yachaqaq taripanapaq puririchinku; yachakuqkunapa yanapayninwan, hatun yachaykuna kallpachanapaq allin kawsay taripanankupaq.</p> <p>Ayllu umalliqkunawan, yachaqkunawan ima, kawsay rimanakunata, yuyay wakichiykunata, yuyasqakunata ima puririchinku; wasikuna, ruranakuna; yachaykuna apaykachakunanpaq; chaykunawan, yachakuqkunapa yachaynin allin puririnanpaq; ayllupa watapi kawsayninta qhawarispá; kawsay hunt'asqa taripanapaq ukhupi.</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: uynikuna, yuyasqakuna, wak huñukunawan qillqasqakuna, yuyay wakichiykuna, rurasqakunamanta willakuy, whawariqkunamanta willakuy, uyarinapaq, qhawanapaq kaqkuna waqkunapiwan</p>		

2 MAYHINA RURAYNIN: KAWSAY HUNT'ASQA

6 QHAWARICHIQ: KAWSAY YANAPAY IRQIKUNAPAQ WAYNA SIAPASKUNAPAQ KAWSAYNIN ALLIN KANANPAQ

12 LIWPA YACHAY AYPANAN: Kawsay yanapay

Llapan irqikuna, wayna sipaskuna yachay wasimanta hark'akuyta, puriysiya, qhawariyta muchusqankumanhina, kurkumanta, munakusqanmanta, yuyayninmanta ima chaskinku.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA

- Yachay wasi, yachaquqkunapa munakusqanmanta, kawsayninmanta, yuyayninmanta ima muchuykuna ukhumanta riqsin; ch'aqwaykunata, huchatariykunata, millay qhawaykunata riqsin; yachaq hampiqkuna utqaylla qhawarinankupaq.
- Yachay wasi, hatun ñan iskay kawsaypi, iskay simipi ima kawsay yanapay ukhupi p'unchawpi yachachina llamk'anapi chaninchanku; ima sasachakuykuna tarisqamanhina.
- Yachay wasi, sapanka yachakuqkunapaq, imaymana ruraykunata puriysinapaq, qhawarichinapaq, qatipanapaq chainchan; yachakuqkunapaq, kawsayninmanhina, simi rimasqanmanhina

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachachiqkuna yachakuqkunapa munasqankuta, muchuyninkuta ima riqsirinku; yawar ayllun willakusqanmanhina. Imakunachá qhawarina kachkan chaykunata riqsirinku; allin yachayniyuqkunawan qhawarisqa kananpaq.</p> <p>Yachachiqkuna yachaqukunapaq kawsay yanapay huñunakuykunata purichinku; yachakuqkunapa yachaynin atipasqankuta qhawaripa, yachay wasipi ch'aqwaykuna paqarisqanta qhawaripa.</p> <p>Yachachiqkuna sapanka yachakuqkunapa kawsay yanapayta qun, ch'aqwaykuna qasqanmanhina.</p>	<p>Yachay wasi yachakuqkunapa munasqankuta riqsin; kurkunkumanta muchuyninkuta, munakuymananta muchuyninkuta, yachay muchuyninkuta ima. Hinallataq, chaqway, maqanakuy k'aminakuy, huch'uyyachiyinkuta ima riqsirinku; sapanka yachay wasipi yachakuqkunapa huñunakuypi chay kawsaykuna manaña kananpaq; huñupi qhawaykachariyta qhawaripa; utqay qhawarina kaqkunataq allin yachayniyuq hampiqkunaman apanapaq.</p> <p>Yachachiqkuna kawsay yanapay ruraykunata chaninchanku; iskay kawsay iskay simi ukhu qhawariymanta; yachakuqkunapa munakusqanmanhina, ima sasachaykunasa yachay wasi ukhupi kan, chaymanhina qhawarin.</p> <p>Yachachiqkuna, yachakuqkunapaq sapa sapallapi qhawariyta ruranku; hatun ñan iskay</p>	<p>Yachay wasi willakuywan qhawaykachariyta ruran; yachakuqkunapa kurku muchuynin, munakuy muchuynin, llaqta kawsay purispa rurasqan, yachay muchuynin, ch'aqwariykuna, k'aminakuykuna, maqanakuykuna, huch'uyyachiykuna, mana allin kayninkuta; chaykunata qhawarinapaq; sapanka yachakuqpaq, yachay wasipi ukhupi kawsay yanapaywan yanapakunanaq, mana hinataq allin yachaqukunaman ayllumanpas apachinapaq.</p> <p>Qutukunamanta huñusqa qhawaykachariykunan yachay wasipa imayna qasqan qhawarinapaq yachaqukuna imaymana kawsayninpi puriysinapaq ima yanapan; yachakuqkunapa yachachiqpa llamk'aynin qhawasqata, yachakuqkunaá imaymana kawsaqanwan chaninchan.</p>

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
	<p>kawsaypi nisqanmanhina, runa simipi ima yachaqkuna munayninman hina.</p>	<p>Yachay wasi qhawaykachariymanhina imaymana ruraykunata chaninchan; wakichiykunata, imayna ruraykunata, imakunawan, t'aqakunapi kawsay yanapayta, hatun ñan iskay kawsaypi iskay simipi qhawaripa yachay wasipi allin kawsay kananpaq, mana ch'aqwaykuna ima kananpaq ruraykunata chaninchan, mana ch'aqwaykuna kananpaq.</p> <p>Hatun ñan iskay kawsaypi iskay simipi ima puriysinapaq qatipakuyta puririchin; sapanka yachakuqkunata qhawaripa; pikunas yanapana kachakan, pikunas kallpacha kachkan, chayta qhawarin; ima sasachakuypas kaptin, kawayninkupi yanapanapaq..</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Uyñikuna, yuyasqakuna, yachay wasi wakichiy, kunan rurasqa qhawaykachariy, allin yachaqkunapa willaynin, Tutoria willaynin, tapupakuy, tapupayaytapupakuykuna, yachay wasipi qhawarinapaq rapi, huñukunapa rurasqamanta willaynin, huñunakunamanta yuyasqakuna qillqa, rurasqakunamanta willaynin, tapupakuykunamanta willaynin, uyarinakuna, qhawanakuna ima.</p>		

13 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yanapaq ruray kawsaykuna

Yachay wasi, irqikunapaq, wayna sipaskunapaq muchuyninkumanhina, imaymana kawsay ruraykunata mañarikun; allin kurkunku qhawanapaq, illin mikhusqan qhawanapaq, allin yuyaynin qhawanapaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA.

- Yachay wasi yachakuqkunapa sasachakuykunata riqsispa imaymana ruraykunata mañakun; chypaqtaq profesinal nisqakunata, ayllu yachaqkunata waqyan; chaypaqtaq yachakuqkunapa kawsayninta, simi rimasqanta qhawaspa.
- Yachay wasi yachakuqkunapa rurasqankunata qhatipan; yanapaq ruray kawsaykuna chaskichkaku yachanapaq.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasi ayllupi t'aqakuna mañakusqanmanhina kуска ruraykunata ruranku; ima huñunakuy, allin kay, allin mikhuy, chaykunamanta chaninchanapaq.</p> <p>Tayta mamakunaman wawankupa kawsay muchuyninkunamanta willan; alin hampiqkunaman apanapaq.</p>	<p>Yachay wasi allin yachaqkunawan, ayllu profesionalkunawan rimanakunku; allin haywaykuna chaskinapaq, allin kaypi, allin mikhuy, allin yuyay ima qhawarinapaq; chaypaqtaq yachakuqkunapa kawsayninta, simi rimasqanta qhawaspa, yawar ayllukunawan rimanakuspa.</p> <p>Yawar ayllukunawan rimanakunku; yachakuqkuna yanapay ruraq kawsaykuna chaskiq imayna yachaynin kachkan yachanapaq.</p>	<p>Yachay wasi, uyñikunata, rimariykunata instituciones profesionales nisqakunawan, yachaqkunawan, chaninchasqa rimarikuykunata purichin; allin haywaykuna chaskinapaq, allin kaypi, allin mikhuy, allin yuyay ima qhawarinapaq; chaypaqtaq yachakuqkunapa kawsayninta, simi rimasqanta qhawaspa, yawar ayllukunawan rimanakuspa; iskay kawsaypi iskay simipi ukhupi qhawariymanta.</p> <p>Sapanka yachakuqkunata imayna atipasqankuta qatipayta ruran; pikunas yanapaq kawsay ruraykunata chaskin, chaykunata qhawan; imakunapis allin kachkanku, imakunapis pisipachkanku chaykunata qillqan.</p>

Imakunatatataq chaninchanapaqri qhawana: Uyñikuna, yuyasqakuna, watantin llank'anapaq wakichiy, yanapay kawsay ruray wakichiy, tapupakuykuna, yachaqkunapa sutin, qatipanapaq rapikuna, tutorial rurasqamanta willakuy, allin yachaqkunapa willakuyin, risqamanta qillqakunaq iamayna ruraymanta willakuy, registro fotografico nisqa, uyarinakuna, qhawanakuna ima.

3 MAYHINA RURAYNIN: YANAPAYSIY IMAKUNAWAN IMA YACHAY THATKICHIYKUNAPAQ

7 QHAWARICHIQ: WASICHANAPAQ, IMAKUNAWAN YACHACHINA IMA

14 LIWPA YACHAY AYPANAN: Wasichasqapaq apaykachay

Yachay wasi wasichanapaq¹¹ ima ruraykunata chaninchan; thakichinapaq, irqikunapaq, wayna sipaskunapaq ima; imatas yachay wasi ayllu muchusqanmanhina.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA.

- Yachay wasiqa, aylluwan kuska allin kanapaq ruranakunata purichin; wasichasqa allin kananpaq yachachina, yachaqay ima thatkichiykuna atiylla kananpaq; qhali kawsay kamachikuykuna qhawarispas, imayna kawsayninta, imayna pacha kasqanta, tiqsi kamay kasqanmanhina.
- Yachay wasiqa yachachiqkuna, yachakuqkuna mayqhin wasi ukhu haykunapanpaq imaymana ruraykunata chaninchan; chaypi yachachiy, yachay ima allin chaninchakunanpaq.
- Yachay wasi aylluwan rimanakuspa, imaymanan ruraykunata ima pacha sasachakuykuna katptin kutichinapaq; iskay kawsay, iskay simi qhawariy ukhumanta.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasiqa llamk'aykunatam wasichasqa kasqanta allin kananpaq qhawarin.</p> <p>Apaykachaykunatam wasichasqa allin kananpaq allinchanapaq ima puririchin; allin ch'uya, wayrarisqa, k'ancharisqa, wasichasqakuna kananpaq qhawariykunata ruran.</p> <p>Killantinpaq imaymana ruraykunata wasichasqa allin kananpaq apaykachan. Yachachiqkunap munasqanta qhawarispas, yachakuqkuna; niqipi mañakusqankumanhina yachanankupaq</p>	<p>Yachay wasiqa aylluwan kuska tinkunakuypi wakichisqamanhina, ruraykunata purichin; wasichasqakuna allin kayninta, qhawarinapaq, yachakuqkunapa muchuyninta ñawpaqman churarispa apaykachan.</p> <p>Apaykachaykunataqa aylluwan kuska wasichasqa aswan allin kananpaq chaninchan; imakunachá mana allin chu kanman chaykunata hatarichinapaq; allin kawsakuyta qhawarispapuni; ch'uya, wayrarisqa, k'ancharisqa kananta qhawarispapuni chaninchan.</p>	<p>Yachay wasiqa aylluwan rimanakuspan tinkunakuypi wakichisqamanhina, ruraykunata purichin; wasichasqakuna allin kayninta, qhawarinapaq, yachay wasi ayllupa muchuyninta ñawpaqman churarispa apaykachan.</p> <p>Apaykachaykunataqa aylluwan rimanakuspa wasichasqa aswan allin kananpaq ruran; imakunachá mana allin chu kanman chaykunata hatarichinapaq; imayna ayllu kasqanta qhawarispas, imayna ayllupa kawsayninta qhawarispas; imapas wasichasqata urmayachinanta riqsispa; chaypaqtaq, allin kawsakuyta qhawarispapuni; ch'uya, wayrarisqa, k'ancharisqa kananta qhawarispapuni; qillqasqa</p>

¹¹ Imaynata iskay kawsaypi, iskay simipi wakichiy qillqasqa servicios públicos Ministerio de Cultura nisqamanta wasichaykunata chainchan.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Ima sasachaykunapaq, wakichiy apaykachayta ruran; chaypaqtaq yachay wasi aylluta sasachaykuna kutichinanpaq, imaymana ruraykunata purichin.</p>	<p>Yachay wasiqa yachachiqkuna, yachakuqkuna mayqhin wasi ukhu haykunapanpaq imaymana ruraykunata chaninchan; yachachiqkunapa, yachakuqkunapa yaqa mañakusqanmanhina; yachaqay ruraykuna hatunyachinankupaq (K'uskiriykuna, yuyay wakichiykuna, huñupi llamk'aykuna, pukllaykuna, waqkunapiwan).</p> <p>Imaymana ruraykunata sasachakuy kutichinapaq aylluwan rimanakuspa wakichin; ima sasachakuykunas kan chayta riqsin; chaypaq yachay wasi aylluta, ayllupa yachayninkunata sasachakuy kutichinapaq huqarin.</p>	<p>imaymana willakuykuna iskay simipi qillqasqa qhawachikunan, yachay wasipi, ayllupi ima.</p> <p>Yachay wasi yachachiqkuna, yachakuqkuna mayqhin wasi ukhu haykunapanpaq imaymana ruraykunata chaninchan; yachachiqkunapa, yachakuqkunapa utqay mañakusqanmanhina; yachaqay ruraykuna hatunyachinankupaq (K'uskiriykuna, yuyay wakichiykuna, huñupi llamk'aykuna, pukllaykuna, waqkunapiwan).</p> <p>Imaymana ruraykunata sasachakuy kutichinapaq wakichin; aylluwan tinkunakuspa, ayllukunapa yachayninkunawan; sasachaykunata ayllupaq utaq runapaq riqsunku; imayna ruraykunata chhiqkikuna pisiyachiyta yachanapaq, yachay wasi aylluta wakichin; mana allin kaqkunaman churapakunanpaq; runakunapa allinlla kananpaq.</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Watantinpaq ruraykuna wakichiy, kaqkunapa qillqasqa, Wasichasqa allin kananpaq wakichiy, wasichasqakuna qhawarinapaq rapi, apaykachay allichay kamachiykuna, imayna ruranapaq qillqa, wasichasqakuna apaykachanapaq pacha rakisqa, chhiqkikuna apaykachanapaqwakichiy, rurasqamanta willakuy, kamachikuq qillqa, risqamanta qillqa, huñunakuyanta yuyasqakuna qillqasqa, ruraykuna mirachisqamanta willay, uyarinakuna, qhawanakuna, wasichasqakunarakiy apaykachaynin rapi, hatun ñan iskay kawsaypi nisqanman hina chhiqkikuna apaykachay.</p>		

15 LIWPA YACHAY AYPANAN: Imakunawan yachachinakuna thatkiypaq ima apaykachay

Yachay wasi imakunawan yachachinakunata mirachiy hatunyachinapaq ruraykunata apaykachan, yachaykuna kawsay hunt'asqa ima atiylla kananpaq; irqikunapa, wayna sipaskunapa munasqankunahinaa.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA.

- Yachay wasi hatunyachin ima imakunawan musuq yachaykunata iskay kawsaypi iskay simipi yachanankupaq apaykachan; yachakuqkunapa muchuyninmanhina; ayllupi ima yachachinakunas kasqanwan, musuq yachachunakunawan ima.
- Wachay wasi allin kay ruranakunata ruran, apaykachana allin kaynin qhawariy imakuna kasqanta iskay kawsaypi iskay simipi qhawariymanta yachaykuna atiylla kananpaq chaninchan; llapa yachay wasi ayllu muchusqankumanhina kutichikun.
- Yachay wasi allin pacha apaykachayta huñupi ruraykunata hatunyachispa apaykachan, yachakuqkunapa ruranankunata qhawarispas, kawsay hunt'asqata taripananpaq.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasiqa imakunawan yachachiy apaykachayta kalppachan; yachay allin kananpaq, yachakuqkunapa muchuyninta qhawarispas.</p> <p>Imakunapi llamk'ana imakunawan yachachina, musuq ruranakuna allin kananpaq ruraykunata chaninchan, yachaykunta atipanapaq.</p> <p>Qatipay ruraykunata purichin, allin pacha apaykachanapaq, watapaq pacha t'aqarisqata qhawarispas.</p>	<p>Yachay wasi imakunawan iskay kawsaypi musuq yachanakunata kallpachan; yachay atiylla kananpaq, ruraspa yachanankupaq musuq paqarichiykunata chaninchankupaq, yachakuqkunapa muchuyninmanhina.</p> <p>Imayna ruraykunata imakunapi imakunawan llamk'aspa yachay atipay allin apaykachanapaq iskay kawsaypi, iskay simipi qhawariy ukhumanta purichin; yachaqay askha kawsaykunata qhawarispas chaninchanapaq.</p> <p>Yachay wasi ukhupi, hawapi ima allin pacha apaykachayta wakichin, yachakuqkunapa yachay muchuyninkumanhina, huñupi ruraykunata ñawpachaspa yachakuqpa imayna yachaynin tukuspa kananta qhawarispas</p>	<p>Yachay wasi imaymana ruraykunata chaninchan; huñupi ruraykunata imakunawan yachachina paqarichiyta apaykachayta purichin. Hatun ñan iskay kawsaypi ikay simipi atiylla kananta rikch'arichin; ruraspa yachay musuq paqarichiymanhina ñawpachaspa, yachakuqkunapa muchuyninman kutichinku, ayllupi imakunawan yachay atipananku kallpacharisqa kananapaq.</p> <p>Imaymana ruraykunata imakunawan yachay atipaykuna allin apaykachanapaq wakichin; musuq ruranakunata munasqamanhina, apaykachan; askha kayninta ima qhawarispas, yachachina, yachaqay iskay kawsaypi iskay simipi sinchiyachinapaq.</p>

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
		Wakichin, chaninchay ima allin pacha apaykachanapaq, yachay wasi ukhupi hawapi ayllupi pacha t'aqasqaman hina (Ayllupi mirachiy, ayllupi raymikuna) yachaqkunapa yachay muchuyninman hina imayna ruraykunata sinchiyachiyta qhawarispá, huñupì ruraykunata ñawpachaspa yachaqpa imayna kanan taripanapaq.
Imakunata qhawarispá llamk'anapaq: Imakunawan yachaykuna atipanapaq, p'unchawpi yachachiy llamkána, imakuna qasqan qillqa, yachachiqkunapa, yachaqkunapa pacha t'aqarisqa, tayta mamakunawan rimarinapaq pacha t'aqarisqa, watapi yachaqanapaq pacha t'aqarisqa, hamusqamanta qillqakuna, huñunakuymanta yuyasqakuna qillqa, uyarinakuna, qhawarinakuna allin kananapaq wakichiy, chaninchasqamanta willakuy.		

16 LIWPA YACHAY AYPANAN: Yachay wasi yanapaqpa llamk'ayninpa kallpachay

Yachay wasiqa, yachay wasi yanapaqpa llamk'ayninta kallpachan; paykuna aswan allinta llamak'aspa yachay wasipa puriyinpi yanapananpaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay wasiqa aylluwan rimanakuspa, yachay wasi yanapaqpa imayna llamk'ay rurayninkunapi kallpachakunanpaq chaninchan; hatun ñan iskay kawsaypi, iskay simi ukhupi; paykunapa munasqanmanhina, llamk'asqanmanhina.
- Yachay wasiqa aylluwan rimanakuspa, yachay wasi yanapaq llamk'aqkunapa rurasqankuta kallpachanapaq qatin; paykuna llamk'aynin qhawarispa, yanapaspa hatun ñan iskay kawsay, iskay simi ukhupi.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasiqa yanapaqkuna llamk'ayninku kallpachakunanpaq huñu llamk'aykunapi purín.</p> <p>Yachay wasiqa, yachay wasi yanapaqkunapa llamk'ayninta yanapananpaq qatipan.</p>	<p>Yachay wasiqa yanapaqkuna llamk'ayninku kallpachakunanpaq huñu llamk'aykunapi purín; yachay wasi taripanakuna aypananpaq.</p> <p>Yachay wasiqa, yachay wasi yanapaqkunapa llamk'ayninta yanapananpaq qatipan; llamk'asqankumanhina; imakunas kallpachanata tarispa ruraykunawan kallpachan.</p>	<p>Yachay wasiqa aylluwan rimanakuspa, yachay wasi yanapaqpa imayna ruraykunana llamk'ayninku kallpachakunanpaq chaninchan; hatun ñan iskay kawsaypi, iskay simi ukhupi; paykunapa munasqanmanhina, llamk'asqanmanhina; yachay wasi taripanakuna aypananpaq.</p> <p>Yachay wasiqa aylluwan rimanakuspa, yachay wasi yanapaqpa llamk'aynin qhawanapaq, qillqasqata yuyaychan, purichin, chaninchan ima; hatun ñan iskay kawsaypi, iskay simi ukhupi; llamk'asqankumanhina; imakunapis allin kachkanku yachanapaq; llamk'aykuna kutipaspa, ima ruraykunas yachay wasi taripanakuna aypananpaq rurakun.</p>

Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: qhawaykachariy yachay wasipi yanapakuq llamk'ayninpi huñu kallpachaykuna; imakunata rurana yachay wasi ukhupi qillqasqa, llamk'ay qhawana wakichiy, llamk'asqamanta willakuy, yachay wasi kamachikuq qillqasqa, qillqasqakuna (mañakuy qillqa, rimanakuy qillqa, wakkuna ima), llamk'aqkunata rurayninpi kallpachanapaq, kamachikuq qillqakuna, sapa p'unchaw llamk'asqa chaninchaykuna, huñunakuy qillqasqakuna, willkuykunamanta qillqasqakuna, rimanakuy kasqanmanta qillqasqa, kawsay kikinhasqakuna, kawsay uyarinakuna, kawsay qhawana.

4 MAYHINA RURAYNIN: LLUQSIQAKUNA

8 QHAWARICHIQ: YACHAKUQ TUKUSPA IMAYNA KANAN CHANINCHAY

17 LIWPA YACHAY AYPANAN: Hatun yachaykuna taripay

Yachay wasi, irqikuna wayna sipaskuna yachasqanku chaninchanapaq imaymana ruraykunata purichin. Pikunas hatun yachaykunata, yachakuq tukuspa imayna kanan, hatun suyu yachay wakichiymanhina chaninchanapaq.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay wasiqa imaymana ruraykunata puririchin; yachakuq tukuspa imayna kanan chaninchanapaq; chaypaqtaq, yachakuq tukuspa imayna kanan, hatun suyu yachay wakichiyta qhawarisp.
- Yachay wasiqa hatun yachaykunapa atipakusqanta chaninchan; chaykunataq, liwpa yachay aypananta qhawarisp chaninchan; llapan yachaykuna, hatun suyu yachay wakichiyta, llaqta yachay wakichiyta, ayllu yachay wakichiyta qhawarisp chaninchan; imayna yachay EIB ukhupi kananta qhawarisp chaninchan.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasi imaymana qhawariykunata hatun yachaykunapa purisqanta qhawanapaq chaninchan; yachakuq tukuspa imayna kasqanta, primaria yachay nisqapi, secundaria yachay nisqapi ima.</p> <p>Hatun yachaykuna, hatun suyu yachay wakichiymananta pisi pisi purisqan qhawarinapaq ruraykunata qun.</p>	<p>Yachay wasi imaymana ruraykunata chaninchanapaq qhawarin. Imawan chaninchanata ima qhawarin; yachakuq tukuspa imayna kanan, primaria yachay nisqata, secundaria yachay nisqata, liwpa yachay aypanan, hatun suyu yachay wakichiyta qhawarisp; hatun llaqta suyu yachay wakichiyta qhawarisp ima, chaninchanapaq qhawarin.</p> <p>Yachay wasi imaymana ruraykunata chaninchanapaq qhawarin. Hatun yachaykunata pisi pisimanta chaninchanapaq Imawan chaninchanata ima qhawarin; hatun suyu yachay wakichiy kasqanmanhina; hatun llaqta suyu yachay wakichiy kasqanmanhina.</p>	<p>Yachay wasi imaymana ruraykunata chaninchanapaq qhawarin. Imawan chaninchanata qhawarillantaq; yachakuq tukuspa imayna kanan, primaria yachay nisqata, secundaria yachay nisqata, liwpa yachay aypanan, hatun suyu yachay wakichiyta qhawarisp; hatun llaqta suyu yachay wakichiyta qhawarisp ima, chaninchanapaq qhawarin; imayna yachachiy EIB ukhupi kasqanta qhawarisp. Imakunatas tarikun kay qhawaypi, chayta yachay wasipi yachaykuna allinchanapaq wakichikun.</p>

Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: PCI, yachakuq imyna imayna yachaynin tukuspa, imakunawan chaninchakun, yachay yupay chaninchaykuna, yachakuqkunapa yachay taripasqankuna, rimanakuy kasqanmanta qillqasqa, kawsay kikinhasqakuna, kawsay uyarinakuna, kawsay qhawana, qallariq yachay chaninchay, puriypi yachay chaninchay, llusqinapaq yachay chaninchay, qillqasqakuna chaninchay, runakuna tapukuy, hayk'a yachay wasapaqkuna, hayk'a mana yachay wasapaqkuna willakuy.

18 Yachay wasi tukuqkuna qhatipay

Yachay wasi, yachakuqkuna yachayninta tukuptin ima rurasqanta yachanapaq qhatipan.

TUPUNAPAQ YUYAYKUNA:

- Yachay wasiqa imaymana ruraykunata puririchin; taytamakuna, yachay wasi tukuqkuna, ayllu umalliqkuna ima, allintachu qhawarinku, yachay wasi yachay chaninchasqanta yachanapaq; hinallataq, imaymana allinchay ruranakuna purichisqanta yachanapaq.
- Yachay wasiqa ayllu huñukunawan imakunatas yachay wasi tukuqkuna rurachkanku, chayta yachanapaq imaymana ruraykunata chaninchan; yachay wasi llamk'ariypi yachay kutipanapaq.
- Yachay wasiqa diploma de egresado nisqata ima ruraypi llamk'anapaq qun; yachay wasi secundaria EIB nisqa yachakuq tukuqkunaman, ima llamk'aykunas ayllupi kasqamanhina llamk'anankupaq.

Pisi taripaypi	Yaqa allin taripaypi	Kusa allin taripaypi
<p>Yachay wasiqa, yachay wasi tukuqkunawan rimanakullanpuni; paykuna yachasqanku EIB ukhupi allinchu karqan yachanapaq.</p> <p>Certificado de estudios nisqata yachakuqkuna yachay wasi nivel secundaria tukuqkunaman qupun.</p>	<p>Yachay wasi, imaymana ruraykunata puririchin; yachay wasi tukuqkunapa, yawar ayllunpa ima yuyayninku uyarinapaq; imaynas yachay chaskisqanku EIB ukhupi karqan, yachanapaq; imaynas wakin yachay wasi tukuqkuna tarikunku yachanapaq ima.</p> <p>Yachay wasi nivel secundario EIB tukuqkunapaq certificado de estudios nisqata, diploma de egresado nisqata ima qupunku; ima llamk'aypipas, ima llamk'aykunas llaqtapi kasqanmahina llamk'anankupaq.</p>	<p>Yachay wasi, imaymana ruraykunata puririchin; yachay wasi tukuqkunapa, yawar ayllunpa ima yuyayninku uyarinapaq; imaynas yachay chaskisqanku EIB ukhupi karqan, yachanapaq; imaynas wakin yachay wasi tukuqkuna tarikunku yachanapaq ima. Paykuna, wak yachay wasikunapi yachachkallankuchu yachanapaq; educación superior nisqapi yachachkankuchu yachanapaq; llamk'achakankuñachu yachanapaq.</p> <p>Yachay wasi tukuqkunaman nivel secundario EIB tukuqkunapaq certificado de estudios nisqata, diploma de egresado nisqata ima utqayllata qupunku; ima llamk'aypipas, ima llamk'aykunas llaqtapi kasqanmahina llamk'anankupaq.</p>
<p>Imakunataq chaninchanapaqri qhawana: Yachaykuna wakichiy, imayna ruraykuna qillqa, tapukuykunamanta kutichiy qillqa, yachay wasi tukuqkunapa willakuykuna qillqasqa, certificado nisqamanta, diploma nisqamanta willakuy qillqasqa, kawsay kikinchasqakuna, kawsay uyarinakuna, kawsay qhawana, yachay tukuqkunapa qatisqa qillqasqa, qhawaykachaykuna, rimankuykuna, tapukuykuna.</p>		